

Особливості правового регулювання окремих договірних конструкцій

Федорончук Андрій Володимирович

к.ю.н., викладач кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права, навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Правова природа договору про надання правової допомоги

Розвиток нашої держави не може відбуватися без належного функціонування усієї правової системи. Одним із основних її інститутів є адвокатура, яка покликана забезпечити здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги фізичним та юридичним особам на професійній основі. У результаті сучасних суспільних перетворень значно збільшилася кількість осіб, що надають та бажають отримати правову допомогу, а також необхідність закріплення їх взаємовідносин у договорі про надання правової допомоги. Проте, на сьогоднішній день науковцями не вироблено єдиного підходу щодо визначення правової сутності договору про надання правової допомоги. У сфері практичної діяльності адвоката, це досить часто може призводити до певних труднощів на етапах його укладення, виконання та припинення. З огляду на зазначене, беручи до уваги монополізацію адвокатської діяльності дане питання є надзвичайно цікавим й актуальним.

Згідно ст. 131-2 Конституції України, для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура [1, с. 41]. Спеціальним законом, який визначає правові засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні є Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 р. №5076-VI.

Ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» передбачено, що адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про

надання правової допомоги [2, с. 19]. У ст. 1 цього ж Закону, зазначено, що договір про надання правової допомоги – домовленість, за якою одна сторона (адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання) зобов'язується здійснити захист, представництво або надати інші види правової допомоги другій стороні (клієнту) на умовах і в порядку, що визначені договором, а клієнт зобов'язується оплатити надання правової допомоги та фактичні витрати, необхідні для виконання договору. Згідно ст. 27 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (форма та зміст договору про надання правової допомоги), до договору про надання правової допомоги застосовуються загальні вимоги договірного права.

Про даний вид договору згадується і в «Правилах адвокатської етики», затверджених звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. Згідно ст. 14 Правил адвокатської етики, договір про надання правової допомоги – договір, за яким одна сторона (адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання) зобов'язується надавати правову допомогу іншій стороні договору (клієнту) на умовах і в порядку, що визначені договором, а клієнт зобов'язується оплатити надання правової допомоги та фактичні витрати, необхідні для виконання договору, у випадку, якщо така оплата передбачена договором. До договору про надання правової допомоги також застосовуються загальні положення цивільного законодавства про договір [3, с. 12].

Отже, у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначено, що до договору про надання правової допомоги застосовуються загальні вимоги договірного права. У Правилах адвокатської етики дане положення деталізується і вказується, що до договору про надання правової допомоги застосовуються загальні положення цивільного законодавства про договір.

У сучасному цивільному законодавстві України договір про надання правової допомоги окремо не виділяється. Тому, його потрібно відносити до категорії непоіменованих у законодавстві договорів. В науці цивільного права він може називатися по-різному: договір з надання правових (юридичних)

послуг, договір з правового обслуговування, договір з надання правової допомоги і т. д.

Усі цивільно-правові договори, які містяться у Цивільному кодексі України можна класифікувати на чотири групи: договори, які опосередковують передання майна у власність від однієї особи до іншої; договори про передання майна у користування; договори на виконання робіт; договори про надання послуг.

Віднесення цього договору до договорів з надання послуг, що домінує у визначенні його правової природи [4], не відповідає концепції класичної послуги, за якої у її споживача залишається лише позитивний результат від діяльності послугонадавача, який до того ж збігається з моментом надання послуги. У всякому разі, якщо сторона в процесі виграє його, то наслідки надання правової допомоги є тривалими. Через те, що послуга, як зазначає Р.Б. Шишка, характеризується такими властивостями як: не пов'язаність із речами як її результатом; нематеріальність отриманого результату; невіддільність результату послуги від діяльності послугонадавача; ексклюзивність; гарантованість досягнення результату; збіг в часі надання та споживання послуги [5, с. 253], не всі елементи і особливо збіг в часі надання та споживання, проявляються при наданні правової допомоги однаково, здебільшого навпаки, результат надання правової допомоги має перспективний прояв.

М.В. Кравченко вказує на те, що в процесі надання правової допомоги адвокат складає юридичні документи, які є речами і які можна оцінити на предмет їх відповідності та професійності їх складення. Тож, якщо ще можна погодитись, що предмет договору відповідає класичній послугі при усному консультуванні, представництві у судах із загальних процесуальних питань, то у інших випадках йдеться про ґрунтовну аналітичну роботу із глибокого вивчення обставин, особистості учасників правовідносин та навіть учасників процесу, аналізу норм права, позицій, у тому числі можливих, іншої сторони процесу, складанні певних процесуальних документів: позовів, клопотань

планів, довідок тощо, хоча б тому, що, особливо у судах, є неприпустимим експромт, а виступ адвоката повинен ґрунтуватися на глибокому знанні обставин справи. Таким чином, у будь-якому випадку йдеться про матеріальне втілення роботи адвоката у певному документі (допоміжному – довідка по справі чи процесуальному), який може бути фахово оцінений, передається замовнику чи в його інтересах відповідним державним органам. У зв'язку з цим, виникає слушне запитання, чим договір, за яким складається певний документ, відрізняється від інших договорів підрядного характеру, за якими передбачено звіт підрядника, розробка проектно-кошторисної чи іншої документації? Практично нічим. Тож безапеляційне віднесення договору про надання правової допомоги до послуг нічим не підтверджене і, на наш погляд, є хибним [6].

На думку А. Євстігнєєва, договір про надання правової допомоги може мати подвійну правову природу (залежно від предмета) – як договір про виконання робіт і як договір про надання послуг [7].

Юридичну конструкцію – договір про надання юридичної допомоги – суб'єкти надання юридичної допомоги використовують нерідко незалежно від результату їхніх дій (діяльності): чи має він матеріальну форму, окрему від самих дій, чи виражається лише в певному корисному ефекті, що споживає замовник (клієнт) під час їх здійснення. Як наслідок – неправильне застосування норм ЦК України, а саме глав 61 та 63. Зазначена обставина зумовлена тим, що уявлення про договір щодо надання юридичної допомоги не завжди є однозначним. Це виражається у відсутності єдиної думки відносно суті предмета договору, співвідношення його із суміжними договорами, розподілу ризиків різного роду між сторонами названого договору, випадків прояву «подвійності» цього договору. За своєю правовою природою угоду про надання юридичної допомоги можна кваліфікувати як договір надання послуг або в якості договору доручення в залежності від характеру прийнятих на себе юристом зобов'язань [8, с. 201-206].

Аналізуючи правову природу договору надання юридичної допомоги, Павліш П.В. робить висновок про те, що він є змішаним договором, який містить елементи договорів оплатного надання послуг, доручення, підряду щодо ризику недосягнення бажаного для довірителя результату (ненадання або неналежного надання юридичної допомоги) і становить собою договір, за яким одна сторона – фахівець у галузі права – зобов’язується надати кваліфіковану юридичну допомогу довірителеві або призначеній ним особі, а інша сторона – довіритель – зобов’язується її оплатити [9, с. 78].

Отже, можемо зробити висновок, що вимоги до договору про надання правової допомоги не обмежуються лише приписами, встановленими у спеціальному законі, адже, відповідно до ч. 3 ст. 6 Цивільного кодексу України, сторони в договорі можуть відступити від положень актів цивільного законодавства і врегулювати свої відносини на власний розсуд, обравши найоптимальніший варіант договірного регулювання. Основним критерієм, на підставі якого слід визначати правову природу договору про надання правової допомоги є предмет договору. Тому, договір про надання правової допомоги може конструюватися на основі: договору на виконання робіт, договору з надання послуг, договору доручення або їх одночасного поєднання – змішаного договору.

Список використаних джерел

1. Конституція України. – С.: ТОВ «ВВП НОТІС», 2017 – 56 с.
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». – С.: ТОВ «ВВП НОТІС» 2017 – 52 с.
3. Правила адвокатської етики: (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2018. – 40 с.
4. Форманюк В.І. Поняття договору про надання правової допомоги адвокатом. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/1551/Forman_V_I.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Дата звернення: 18.03.2019.)

5. Цивільне право України: Курс лекцій: У 6-ти томах. Т. 1., Кн. 2 / За ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтор. – Х.: Еспада, 2004. – 392 с.
6. Кравченко М.В. Договір про надання правової допомоги як правова конструкція. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2015/statji_n1_34_2015/18.PDF (Дата звернення: 18.03.2019.)
7. А. Євстігнєєв Аспекти договору про надання правової допомоги – у центрі уваги слухачів Legal High School. URL: <https://lhs.net.ua/ua-aspekty-dohovoru-pro-nadannia-pravovoi-dopomohy-u-tsentri-uvahy-slukhachiv-legal-high-school-ru-aspekty-dohovora-o-predostavlenyy-pravovoi-pomoshchy-v-tsentre-vnymaniya-slushatelei-legal-high-schoo/> (Дата звернення: 18.03.2019.)
8. Бервено С.М. Проблеми договірного права України. Монографія / С.М. Бервено. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 392 с.
9. Павліш П.В. Договір про надання юридичної допомоги за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2016, С. 208